

KUĆA
LJUDSKIH
PRAVA
ZAGREB

KU

ZA ODVJETNIKE

RI

I DRUGE PRAVNE STRUČNJAKE

KU

O SLOBODI IZRAŽAVANJA I SLOBODI MEDIJA

LUM.

Kurikulum za odvjetnike
i druge pravne stručnjake
o slobodi izražavanja
i slobodi medija

Izdavač:

Kuća ljudskih prava Zagreb
Selska cesta 112 a/c, 10000 Zagreb
www.kucaljudskihprava.hr

Autorice:

Vesna Alaburić i Vanja Jurić

Urednica:

Tea Dabić

Dizajn i prijelom:

Radnja

Zagreb, Ožujak 2022

Izdavanje ovog kurikuluma omogućeno je financijskom podrškom Veleposlanstva Ujedinjene Kraljevine Velike Britanije i Sjeverne Irske u Republici Hrvatskoj. Sadržaj ovog kurikuluma isključiva je odgovornost Kuće ljudskih prava Zagreb i nužno ne izražava stajalište Veleposlanstva Ujedinjene Kraljevine Velike Britanije i Sjeverne Irske u Republici Hrvatskoj.

Kuća ljudskih prava Zagreb je organizacija za ljudska prava osnovana 2008. godine kao mreža organizacija civilnog društva s ciljem zaštite i promicanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Vizija KLJP-a je izgradnja demokratskog, pluralističkog i inkluzivnog društva utemeljenog na vrijednostima zaštite ljudskih prava, vladavine prava, socijalne pravde i solidarnosti. Istraživanjem, monitoringom, javnim zagovaranjem i edukacijama, KLJP doprinosi zaštiti, promicanju, razvitku i unapređivanju ljudskih prava i temeljnih sloboda. Objavljivanjem godišnjih pregleda stanja ljudskih prava, tematskih izvještaja i podnesaka doprinosimo izradi kvalitetnijih zakona i javnih politika.

KUĆA
LJUDSKIH
PRAVA
ZAGREB

British Embassy
Zagreb

Sadržaj:

Uvod	5
Ciljevi učenja	7
Sudionici	7
Normativni okvir za zaštitu slobode izražavanja	8
Sloboda tiska/medija	12
Uspostavljanje pravične ravnoteže između dva sukobljena prava istog ranga	14
Moduli	16
Evaluacija	18

Uvod

Na slobodu medija i izražavanja u Hrvatskoj, negativno utječu učestale tužbe protiv novinara i medija u kojima se često traže veliki i nerazmjerni iznosi odštete. Hrvatsko novinarsko društvo navodi da je u 2020. godini u Hrvatskoj bilo aktivno 905 tužbi protiv novinara i medija, od čega se 861 odnosi na parnične postupke za naknadu štete zbog povrede časti i ugleda, a 44 na kaznene tužbe. Ukupna vrijednost tužbenih zahtjeva iznosi gotovo 68 milijuna kuna¹. U 2021. godini, HND navodi da je bilo aktivno najmanje 924 tužbe protiv medija i novinara od kojih tužitelji potražuju gotovo 78,5 milijuna kuna. U aktivnim sudskim sporovima visina tužbenih zahtjeva kreće se od nekoliko tisuća kuna do čak više od milijun kuna, dok najdulji sudski spor traje čak 12 godina².

Posebno zabrinjava što su među tužiteljima političari, jedinice lokalne samouprave, ali i suci. Neki od njih vode i po desetak i više postupaka protiv novinara i medija, zahtijevajući, za hrvatske prilike, razmjerno visoke novčane iznose odštete zbog neke objavljene informacije ili kritičkog komentara/mišljenja.

U ekstenzivnoj judikaturi Europskog suda za ljudska prava, pa i u judikaturi hrvatskog Ustavnog suda, utvrđena su određena načela i načelna stajališta u vezi s pravom na slobodu izražavanja koja jamče razmjerno visoke standarde zaštite te slobode. Unatoč tome hrvatski prvostupanjski i drugostupanjski sudovi u značajnom broju slučajeva donose presude koje ne uvažavaju ta načela i načelna stajališta o slobodi izražavanja u demokratskome društvu i koje su protivne utvrđenim pravnim standardima zaštite te slobode. To ne samo da ima neopravdane zamrzavajuće (autocenzorske) učinke na slobodu izražavanja, nego takva situacija pogoduje tzv. SLAPP tužbama. Naime, do pravorijeka Ustavnog suda ili ESLJP može proći i nekoliko godina. U međuvremenu te presude prvostupanjskih i

-
- ¹ Hrvatsko novinarsko društvo, Anketa HND-a: U Hrvatskoj aktivno najmanje 905 tužbi protiv novinara i medija, 1. svibnja 2020. godine, dostupno na: <https://www.hnd.hr/hnd-ova-anketa-u-hrvatskoj-aktivno-najmanje-905-tuzbi-protiv-novinara-i-medija>
 - ² Hrvatsko novinarsko društvo, Anketa HND-a: U Hrvatskoj trenutno aktivno najmanje 924 tužbe protiv novinara i medija, 16. travnja 2021. godine, dostupno na: <https://www.hnd.hr/anketa-hnd-a-u-hrvatskoj-trenutno-aktivno-najmanje-924-tuzbi-protiv-novinara-i-medija>

drugostupanjskih sudova proizvode svoje maligne učinke, koji su u nekim slučajevima zapravo nepopravljivi. U takvim okolnostima postoji prijevika potreba što bržeg usklađivanja prakse redovnih sudova s praksom ESLJP i našeg Ustavnog suda na području slobode izražavanja, posebice kad se radi o razrješavanju sukoba prava na slobodu izražavanja i prava na zaštitu tzv. prava osobnosti.

Prepoznajući važnost poštivanja i razumijevanja dosega medijskih sloboda u demokratskom društvu, Kuća ljudskih prava Zagreb u suradnji s Veleposlanstvom Kraljevine Velike Britanije i Sjeverne Irske zajedno sa odvjetnicama Vesnom Alaburić i Vanjom Jurić izradila je ovaj kurikulum, koji će poslužiti kao osnova za provođenje edukacija o slobodi izražavanja i slobodi medija i uspostavljanju pravilne ravnoteže u sukobu prava na slobodu izražavanja i prava na zaštitu ugleda i drugih prava osobnosti. Ovaj kurikulum za odvjetnike i druge pravne stručnjake namijenjen je jačanju kapaciteta odvjetnika i drugih pravnih stručnjaka, ali i novinara, urednika i medijskih nakladnika u razumijevanju ravnoteže između dva sukobljena prava, konkretno prava na slobodu izražavanja i prava osobnosti pojedinaca.

Svi materijali i prijedlozi sadržani u ovom kurikulumu, kao što su edukacijski moduli, evaluacijski upitnici, trebaju se prilagoditi specifičnim potrebama ciljne skupine, odnosno, sudionicima edukacije. Također, ovaj kurikulum dopunjen je informacijama iz drugih izvora kao što su vodiči HUDOC baza podataka o presudama ESLJP, vodiči o relevantnoj judikaturi ESLJP temeljem članka 10. i članka 8. EKLJP, relevantna judikatura Ustavnog suda RH i drugim izvorima.

Iako ovaj kurikulum predlaže module edukacije i metode učenja, ovaj dokument nije cjelovit priručnik za obuku stručnjaka, već služi kao osnova za kreiranje prilagođenih programa edukacije o zaštiti medijskih sloboda i slobode izražavanja. Stoga se preporučuje da korisnici konzultiraju i druge odgovarajuće resurse, primjerice Priručnik za pravne praktičare, Zaštita prava na slobodu izražavanja prema Europskoj konvenciji za ljudska prava.

Izrazi korišteni u ovom kurikulumu, bili iskazni u muškom ili ženskom rodu, jednako se odnose na sve osobe.

Ciljevi edukacije

- dodatno stručno usavršavanje pravnih stručnjaka o načelima i pravnim standardima zaštite slobode izražavanja utvrđenim u praksi ESLJP i Ustavnog suda RH, kako bi se praksa domaćih sudova u tzv. medijskim sporovima uskladila s tim načelima i standardima;
- osnažiti kompetentnost ključnih stručnjaka u pogledu pružanja adekvatne pravne argumentacije pred redovnim sudovima u cilju zaštite slobode medija i slobode novinarskog rada;
- podići svijesti o važnosti uspostavljanja pravile ravnoteže u slučajevima sukoba prava na slobodu izražavanja i prava na zaštitu ugleda i drugih prava osobnosti;
- ojačati kapacitete novinara, urednika i medijskih nakladnika u razumijevanju ravnoteže između dva sukobljena prava, konkretno prava na slobodu izražavanja i prava osobnosti pojedinaca.

Sudionici

Edukacija je namijenjena pravnim i drugim stručnjacima - odvjetnicima, odvjetničkim vježbenicima, državnim odvjetnicima, sucima te pravicima zaposlenima u institucijama te organizacijama civilnog društva.

Kako bi se osigurala visoka razina uključenosti sudionika, preporučuje se održavanje edukacije u neformalnom okruženju koje voditeljima omogućuje bližu interakciju sa sudionicima. Primjeri takve interakcije obuhvaćaju i korištenje elementa sudioničkog učenja kao što je rad u grupama, diskusije, otvaranje prostora za dijeljenje iskustava sudionika. Kako bi se osiguralo da sudionici i voditelji edukacije zajedno postignu učinkovite rezultate, organizatori bi trebali uzeti u obzir broj sudionika te oformiti grupu od 20-25 sudionika.

Normativni okvir za zaštitu slobode izražavanja

U demokratskom i otvorenom društvu ljudsko pravo na slobodu izražavanja jedno je od najdragocjenijih ljudskih prava, od iznimnog značaja kako za svakog pojedinca, tako i za društvo u cjelini. Ono obuhvaća ne samo pravo svakoga na širenje različitih informacija i ideja, nego i pravo svakoga na primanje informacija i ideja koje mu žele priopćiti drugi (tzv. 'pravo javnosti da zna').

Mnogo je razloga koji opravdavaju povlašteni status tog ljudska prava, pa i u odnosu na druga (dispozitivna) ljudska prava. Ti se razlozi mogu svesti na tri temeljna: (a) sloboda izražavanja nužna je konstitutivna i instrumentalna pretpostavka za samoispunjenje svakog pojedinca kao osobe, (b) ona je iznimno važna i za konstituciju, funkcioniranje i napredak svakog društva kao demokratskog, te (c) ona je nužna pretpostavka za ostvarivanje i zaštitu svih drugih ljudskih prava i sloboda.

Pravo na slobodu izražavanja zajamčeno je različitim međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima: Opća deklaracija o ljudskim pravima (članak 19), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (članak 19.), Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (članak 10.), Povelje Europske unije o temeljnim pravima (članak 11.) i drugi. To pravo zajamčeno je i nacionalnim ustavima, pa tako i Ustavom RH (članak 38 u vezi s člankom 16. koji utvrđuje načelne pretpostavke za moguće ograničavanje ljudskih prava). Važno je, također, napomenuti da su spomenuti međunarodni dokumenti, nakon ratifikacije, postali izravno primjenjivim dijelom hrvatskog pravnog sustava, po snazi iznad zakona.

Nesporno je da u spomenutim međunarodnim dokumentima, kao i nacionalnim ustavima, pravo na slobodu izražavanja nije postulirano kao apsolutno ljudsko pravo u koje se država ne smije miješati. To pravo, naime, podrazumijeva i određene dužnosti i odgovornosti sudionika javnog komuniciranja i stoga je podložno određenim ograničenjima koja su u demokratskome društvu neophodna i razmjerna radi zaštite nekih drugih legitimnih osobnih ili društvenih interesa i vrednota.

Važno je, međutim, naglasiti da, demokratska država smije ograničiti pravo pojedinaca i skupina na slobodu izražavanja samo u iznimnim slučajevima i to pod određenim kumulativnim pretpostavkama. Ona to može učiniti isključivo zakonom (načelo legaliteta), u cilju zaštite određenih, zakonom taksativno utvrđenih, pojedinačnih i društvenih vrijednosti, odnosno legitimnih ciljeva (načelo legitimiteta) i to samo u mjeri neophodnoj u demokratskom društvu i razmjernoj potrebi zaštite vrijednosti kojoj služi (načelo neophodnosti i razmjernosti).³ Pritom se u zakonodavnoj i sudskoj praksi uvijek mora voditi računa da je sloboda izražavanja zajamčena čl. 10(1) (primarno) načelo, a njena moguća i legitimna ograničenja, propisana čl. 10(2), tek (sekundarne) iznimke od tog načela, koje se moraju nomotehnički dostatno precizno formulirati da bi bile predvidljive i u praksi usko tumačiti.

Opća načela zaštite prava na slobodu izražavanja u demokratskom društvu utvrđena u jurisprudenciji ESLJP

U europskome kontekstu od iznimnog je značaja članak 10. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i judikatura Europskog suda za ljudska prava temeljem tog članka. U bogatoj jurisprudenciji ESLJP temeljem članka 10 Konvencije, kojim se jamči sloboda izražavanja, utvrđena su određena načela i načelna stajališta o slobodi izražavanja, uključujući i slobodu medija i novinara, koja obvezuju i hrvatske sudove:

I Sloboda izražavanja bitna je osnova demokratskog društva, te jedna od temeljnih pretpostavki za njegov napredak i razvoj svakog pojedinca: ona se ne odnosi samo na 'informacije' i 'ideje' koje se blagonaklono primaju ili se smatraju neuvredljivima ili neutralnima, nego i na one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju državu ili ma koji dio populacije, jer to zahtijevaju pluralizam, snošljivost i širokogrudnost bez kojih nema 'demokratskog društva' (ESLJP, *Handyside v. UK*, odl.49, a zatim i u gotovo svim presudama koje se odnose na čl.10.EKLJP)

II Politički govor ili rasprave o temama od javnog interesa uživaju najveću zaštitu i dopušteno ih je ograničiti samo u iznimnim

³ Radi se o poznatom trodijelnom testu kojeg primjenjuje Europski sud za ljudska prava u svakom konkretnom slučaju miješanja države, odnosno tijela javne vlasti (uključujući sudove), u pravo na slobodu izražavanja pojedinaca i/ili grupa. Taj test primjenjuje u svojoj relevantnoj judikaturi i hrvatski Ustavni sud.

slučajevima, jer je sloboda političke debate u samoj srži koncepta demokratskog društva (ESLJP, presude Surek v. Turkey (no.1), odl.61.; Ukrainian Media group v. Ukraine, odl.39;)

III Ograničenja slobode izražavanja propisana zakonom moraju se strogo tumačiti, a potreba za ograničenjem te slobode mora biti uvjerljivo utvrđena (ESLJP, presude Handyside v. UK, odl.49.; Editions Plon v. France, odl.42, Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France, odl.45; Bedat v. Switzerland, odl.48.); ako se radi o ugledu pojedinca, članak 8. EKLJP ne štiti gubitak ugleda koji je predvidiva posljedica postupaka oštećenika (Sidabras and Džiautas v. Lithuania, odl.49.; Axel Springer AG v. Germany, odl.83.);

IV ESLJP naglašava iznimnu važnost medija u demokratskom društvu, čija je obveza da šire informacije i ideje o svim temama od javnog interesa, a pravo je javnosti da takve informacije i ideje prima, jer u protivnom mediji ne bi mogli vršiti svoju važnu društvenu ulogu 'javnog psa-čuvara' (public watchdog) (ESLJP presude Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway, odl. 59.i 62.; Pedersen and Baadsgaard v. Denmark, odl. 71.);

V ESLJP u gotovo svim presudama koje se tiču slobode izražavanja ponavlja načelno stajalište da je u svakom konkretnom slučaju potrebno pažljivo razlučiti činjenične tvrdnje od vrijednosnih sudova (mišljenja, komentara), jer se može utvrđivati samo istinitost činjeničnih tvrdnji, a nikako ne i vrijednosnih sudova, te da se zahtjev za dokazivanje istinitosti vrijednosnog suda naprosto ne može ispuniti, tako da takav zahtjev sam po sebi predstavlja povredu čl. 10. EKLJP.⁴ To razlikovanje je važno jer su standardi zaštite slobode izražavanja bitno viši kad se radi o iznošenju (uvredljivih) vrijednosnih sudova (mišljenja, komenta-

⁴ Vidjeti primjerice presude ESLJP: *Lingens v. Austria*, 8 July 1986, Series A 103, para 46; *Oberschlick v. Austria* (no. 1), 23 May 1991, Series A no. 204, para 63; *McVicar v. UK (GC)*, no. 46311/99, ECHR 2002-III, para 83; *Morice v. France (GC)*, no. 29369/10, ECHR 3015, para 126; *Dalban v. Romania (GC)*, no. 28114/95, ECHR 1999-VI, para 49; *Fedchenko v. Russia*, no. 33333/04, 11 February 2010, para 37; *Grinberg v. Russia*, no. 23472/03, 21 July 2005, paras 29-30; *Reichman v. France*, no. 50147/11, 12 July 2016, para 72; *Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France (GC)*, no. 21279/02, ECHR 2007-IV, para 55; *Feldek v. Slovakia ...* paras 35 and 86; *Scharsach and News Verlagsgesellschaft v. Austria*, no. 39394/98, ECHR 2003-XI, paras 40, 43; *Paturel v. France*, no. 54968/00, 22 December 2005, para 37; *Lopes Gomes da Silva v. Portugal*, no. 37698/97. ECHR 2000-X, para 33; *Lombardo and Others v. Malta*, no. 7333/06, 24 April 2007, para 60; *Dyuldin and Kislov v. Russia*, no. 25968/02, 31 July 2007, para 49; *Nikowitz and Verlagsgruppe News GmbH v. Austria*, no. 5266/03, 22 February 2007, i brojne druge

ra) nego kad se radi o iznošenju (klevetničkih) činjeničnih tvrdnji. Tako se objektivno uvredljivi vrijednosni sudovi koji se s obzirom na sve okolnosti (i dostatnu činjeničnu utemeljenost) mogu smatrati 'pravičnim/fer komentaron' smatraju dopuštenima u demokratskom društvu, dok 'bezrazložni osobni napad (gratuitous personal attack)' može podlijegati ograničenjima.

VI Granice dopuštene kritike znatno su šire kad se radi o političarima i njihovoj javnoj djelatnosti nego kad su u pitanju privatne osobe, jer se oni neizbježno i dragovoljno izlažu pomnom ispitivanju svake riječi i djela, kako od strane novinara tako i najšire javnosti, pa moraju biti spremni pokazati veći stupanj tolerancije (ESLJP, presude *Lingens v. Austria*, odl.42, *Ukrainian Media group v. Ukraine*, odl.39).

VII Prominentne političke osobe moraju biti spremne prihvatiti žestoko formulirane kritike (strongly worded criticism) i ne mogu zahtijevati isti opseg zaštite koji je osiguran javnosti nepoznatim osobama, osobito kad se sporna tvrdnja ne odnosi na njihov privatni život niti povrjeđuje njihovu intimu (*Couders and Hachette Filipacchi Associates v. France*, odl.84 i 123; *Savenko (Limonov) v. Russia*, odl.30.)

VIII Sloboda izražavanja štiti ne samo sadržaj izraženih 'ideja' i 'informacija', nego i formu njihovog izražavanja, pa stoga medijske slobode uključuju i mogućnost određenog pretjerivanja, pa čak i provociranja (ESLJP, presude *Oberschlich v. Austria (No.1)* odl.57; *Prager and Oberschlich v. Austria (No.1)*, odl.38.)

Važno je naglasiti da je ta načela i načelna stajališta prihvatio i Ustavni sud RH, te ih eksplicira i primjenjuje u svojoj judikaturi temeljem članka 38. Ustava koji jamči slobodu izražavanja.

Sloboda tiska/medija

U suvremenom demokratskom društvu sloboda medija ujedno je i temeljna pretpostavka i najvažnija sastavnica slobode izražavanja u najširem smislu.⁵ U demokratskim sustavima mediji su iznimno važni organi tzv. civilnog društva, odnosno sredstva u funkciji javnosti, dakle građana. Obavljajući svoju temeljnu društvenu zadaću posredovanja građanima raznovrsnih informacija (činjenica) i ideja (mišljenja, vrijednosnih sudova, komentara) o pitanjima od javnog interesa, iz različitih izvora i bez obzira na granice, oni stvaraju pretpostavke za oblikovanje educirane (kvalificirane, informirane, kritičke) javnosti, kao temelja i bedema svake demokracije. Ne samo da mediji i novinari imaju pravo da takve informacije i ideje prenose građanima, nego ih građani imaju pravo i primati. Stvarajući pretpostavke za samo-vladanje građana, odnosno za temeljitu i sveobuhvatnu javnu raspravu o općem dobru i javnim poslovima, mediji omogućuju artikulaciju različitih grupnih i pojedinačnih interesa i stajališta, javnu debatu o njima, te spoznaju istine o spornim pitanjima od javnog interesa, a time i razboriti izbor između različitih opcija, što je temeljni preduvjet društvenog razvoja i napretka

Tu iznimno važnu ulogu medija i novinara u demokratskome društvu opetovano ističe i ESLJP. Iako članak 10. stavak 1. EKLP izrijekom ne spominje slobodu tiska, ESLJP je u svojoj bogatoj praksi utvrdio skup načela i pravila kojima se novinarima i medijima osigurava poseban status i zaštita u korištenju prava na slobodu izražavanja..

Kao što je prethodno već naglašeno, politički govor ili rasprave o temama od javnog interesa uživaju najveću zaštitu u demokratskom društvu i takvu vrstu govora dopušteno je ograničiti samo u iznimnim slučajevima. Posebice kad se radi o sudjelovanju novinara i medija u političkim debatama ili u raspravama o svim pitanjima od javnog interesa. To je temeljno pravno načelo judikature o zaštiti slobode izražavanja, uključujući slobodu mediju.

⁵ I Ustav RH u članku 38. izričito naglašava da sloboda izražavanja misli *osobito obuhvaća slobodu tiska i drugih sredstava javnog priopćavanja.*

Teme/pitanja od javnog interesa nije moguće taksativno nabrojiti, budući da se radi o doista širokom spektru tema i pitanja, ali je moguće definirati što se ne smatra javnim interesom. Primjerice, medijski sadržaji kojima se zadovoljava puka znatiželja dijela javnosti u pogledu pojedinosti iz nečijeg privatnog života, koje nisu ni u kakvoj vezi s javnom djelatnošću ili javnim životom te osobe, ne mogu se smatrati doprinosom debati o pitanju od općeg interesa za društvo (Von Hannover v. Germany (br. 2) § 59; Hachette Filipacchi Associés v. France, § 42; Rubio Dosamantes v. Spain, § 34; MGN Limited v. United Kingdom, § 143).

U tom kontekstu ESLJP posebice ističe bitnu ulogu medija kao 'javnog psa čuvara' (public watchdog) u demokratskome društvu i njihovu iznimno važnu zadaću da javnosti posreduju sve informacije i mišljenja/ideje o pitanjima od javnog interesa.⁶

Postojanje 'neodgodive/prijeke društvene potrebe' (pressing social need) za određenim ograničenjem slobode izražavanja medija i novinara mora biti utvrđeno pažljivom procjenom svih okolnosti konkretnog slučaja i pravilnom primjenom načela i načelnih stajališta utvrđenih u judikaturi ESLJP. Za svako moguće ograničenje moraju postojati važni i dostatni razlozi i neodgodiva društvena potreba.

⁶ Vidjeti, primjerice, presude ESLJP: *Lingens v. Austria*, *The Sunday Times v. the United Kingdom* (no. 2), ... §50; *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway (GC)*, no. 21980/93, ECHR 1999-III, §§ 59 and 62; *Axel Springer AG v. Germany (GC)*, no. 39954/08, 7 February 2012, §79; *Campos Damaso v. Portugal*, no. 17107/05, 24 April 2008, §31 i druge.

Uspostavljanje pravične ravnoteže između dva sukobljena prava istog ranga

U Hrvatskoj se najveći broj sudskih (kaznenih i parničnih) postupaka protiv novinara (za klevetu i uvredu) i medijskih nakladnika (za naknadu štete) podnosi zbog navodne povrede ugleda i drugih prava osobnosti objavljenom informacijom.

U judikaturi ESLJP pravo na zaštitu ugleda dio je prava na privatnost (tj. prava na zaštitu privatnog i obiteljskog života) zajamčenog člankom 8 EKLP. Valja, međutim, naglasiti, da u demokratskome društvu pravo građana na zaštitu ugleda i časti, kao i drugih prava osobnosti, nije apsolutno, nego je relativno/dispozitivno ljudsko pravo, koje sukladno čl. 8.st.2. EKLP (kao i čl.16.st.1. Ustava RH) može biti ograničeno pod istim pretpostavkama kao i pravo na slobodu izražavanja zajamčenog čl. 10: (i) zakonom, (ii) radi zaštite određenog legitimnog cilja, (iii) ako je to 'neophodno i razmjerno u demokratskom društvu'. Legitimnim ciljem ograničenja prava na zaštitu ugleda i časti smatra se i ljudsko pravo na slobodu izražavanja.

Radi se, dakle, o pravima istog pravnog statusa/ranga, pa u slučaju njihovog sukoba sudovi moraju uspostaviti pravičnu/pravilnu ravnotežu (fair/right balance) među tim sukobljenim pravima, vodeći računa o demokratskom društvenom kontekstu i svim specifičnim okolnostima konkretnog slučaja, uključujući i involvirani javni interes. Ponekad će sud prednost dati zaštiti ugleda i časti, a ponekad slobodi izražavanja. Važno je, međutim naglasiti da pravilna ravnoteža može biti uspostavljena samo ako se okolnosti svakog konkretnog slučaja pažljivo razmotre i procjene u svjetlu, ili na fonu, prethodno ekspliciranih načela i načelnih stajališta o slobodi izražavanja i slobodi medija koje je u svojoj praksi temeljem čl. 10 utvrdio ESLJP. U protivnome će presude predstavljati povredu konvencijskih i ustavnih jamstva slobode izražavanja i slobode medija.

U kontekstu odnosa čl 10 i čl. 8 EKLP, ESPLJ je utvrdio sljedeća načelna stajališta, koja su prihvaćena i u hrvatskoj ustavnosudskoj praksi:

Sud mora voditi računa o svim specifičnim okolnostima konkretnog slučaja, posebice o:

- doprinosu raspravi o temi od javnog interesa,
- kontekstu u kojem su sporne tvrdnje iznijete i 'općem tonu' priloga,
- da li je i u kojoj mjeri oštećenik poznat javnosti,
- izjavama i postupcima oštećenika na koje se sporni medijski prilog odnosi,
- točnost činjeničnih tvrdnji i način njihova prikupljanja i provjeravanja,
- činjenična osnovanost negativnih ili uvredljivih vrijednosnih sudova,
- sadržaju, formi i posljedicama objavljene 'ideje' ili 'informacije',
- mogućim 'zamrzavajućim učincima' izrečene sankcije za slobodu govora.

(ESPLJ, presude Von Hannover v. Germany no.2, odl.108.-113.; Axel Springer AG v. Germany, odl. 89.-95.)

ESPLJ u brojnim presudama ističe da fokusiranje nacionalnih sudova primarno ili isključivo na povredu ugleda oštećenika, uz zanemari vanje konteksta (tj. svih okolnosti slučaja koje uključuju: sadržaj sporne objave u cjelini, okolnosti objave sporne informacije, izvještavanju drugih medija, involvirani javni interes, status osobe na koju se informacija odnosi, status osobe koja je informaciju objavila, postupanje novinara i mogućnost provjere informacija, objavljivanje ispravka ili isprike i dr.) i propuštanje primjene pravnih standarda zaštite slobode izražavanja, tj. načela i načelnih stajališta utvrđenih u judikaturi Suda temeljem čl. 10, predstavlja povredu Konvencije.⁷

Pri razrješenju sukoba ravnopravnih prava (slobode izražavanja i zaštite ugleda i drugih prava osobnosti) temeljno je pravno načelo da se korištenjem jednog prava ili slobode ne smije ugroziti ili uki-

⁷ Vidjeti, primjerice, presude ESLJP: *Radobuljac v. Croatia*, br. 51000/11, § 57, 28.06.2016.; *Terentyev v. Russia*, no. 25147/09, § 24, 26.01.2017.; *Rashkin v. Russia*, br. 69575/10, § 18, 07.07.2020. i druge.

nuti neko drugo pravo ili sloboda, nego se svako pravo i sloboda u određenoj mjeri ograničava kako bi opstalo i ono drugo pravo ili sloboda..

Drugim riječima, moguća ograničenja slobode izražavanja ne smiju rezultirati neopravdanim 'zamrzavajućim učincima' (chilling effects) na tu slobodu, kako za pojedinca o kojem se radi, tako i za druge sudionike javnog diskursa.

Moduli

Kurikulum edukacije za odvjetnike i druge pravne stručnjake u pravosudnom sustavu sastoji se od 4 modula. Trajanje edukacije i teme koje se obrađuju trebaju biti prilagođene potrebama ciljane skupine.

Sadržaj modula edukacije za pravne i druge stručnjake u pravosudnom sustavu usmjeren je na razumijevanje doseg prava na slobodu izražavanja i prava na slobodu tiska te postizanja ravnoteže u slučajevima sukobljavanja dvaju prava istog ranga. Ovakav sadržaj će osigurati da odvjetnici i drugi pravni stručnjaci u pravosudnom sustavu povećaju svoje kompetencije u području slobode izražavanja i standarda utvrđenih sudskom praksom ESLJP-a kako bi se poboljšala pravilna primjena EKLJP-a na prvostupanjskim i drugostupanjskim sudovima u Hrvatskoj i time doprinijelo smanjenju broja potencijalnih novih predmeta koji završavaju pred Ustavnim sudom ili ESLJP.

Sadržaj modula edukacije za pravne i druge stručnjake u pravosudnom sustavu:

- Modul 1: Normativni okvir za zaštitu slobode izražavanja i prava na slobodu tiska
- Modul 2: Uspostavljanje ravnoteže između dva sukobljena prava
- Modul 3: Studije slučaja - predmeti ESLJP
- Modul 4: Studije slučaja - praksa domaćih sudova

Modul 1: Normativni okvir za zaštitu slobode izražavanja i prava na slobodu tiska

Pitanja:

- apsolutna i relativna ljudska prava
- pretpostavke dopuštenosti ograničenja slobode izražavanja:
 1. načelo legaliteta
 2. načelo legitimiteta
 3. načelo neophodnosti u demokratskom društvu / razmjernosti
- opća načela zaštite prava na slobodu izražavanja u demokratskom društvu
- usporedba s pravilima novinarske profesije (kodeksom)

Izvori:

- Ustav RH, EKLJP, Povelja EU o temeljnim pravima, presude ESLJP i odluke Ustavnog suda RH
- Zakon o medijima. Zakon o obveznim odnosima, Kazneni zakon
- Kodeks časti hrvatskih novinara

Modul 2: Uspostavljanje ravnoteže između dva sukobljena prava

Pitanja

- pojam ravnoteže između sukobljenih ljudskih prava
- kriteriji za uspostavljanje ravnoteže između prava na slobodu izražavanja i objavljenom informacijom povrijeđenih osobnih i/ili društvenih dobara
 1. javni interes
 2. kontekst, sadržaj, forma i posljedice objavljenih informacija
 3. javne i anonimne osobe
 4. ranije ponašanje oštećenika
 5. način prikupljanja informacija
 6. točnost činjeničnih tvrdnji
 7. činjenična osnova vrijednosnih sudova
 8. mogući 'zamrzavajući' učinci.

Modul 3: Studije slučaja

Predmeti ESLJP

Modul 4. Studije slučaja

Praksa domaćih sudova

Evaluacija

Kako bi se edukacija evaluirala i dobili uvid u kvalitetu provedbe i ostvarenje ciljeva, izrađen je upitnik za poslije edukacije. Dodatno, u upitnik su uključena i neka opcionalna pitanja, a na provoditeljima edukacije je da, ovisno o ciljnoj skupini itd., odluče hoće li ih ili ne ugraditi u verziju koju namjeravaju koristiti.

Primjer evaluacijskog upitnika za nakon edukacije možete pronaći u Aneksu 1.

Annex 1.

1. Smatrate li da će informacije dobivene na edukaciji, a koje se odnose na normativni okvir zaštite slobode izražavanja i prava na slobodu tiska biti od koristi u vašem daljnjem radu?

- Da Djelomično Ne

2. Koji dio edukacije smatrate da Vam je bio od najveće koristi?

- Normativni okvir za zaštitu slobode izražavanja i prava na slobodu tiska
 Uspostavljanje ravnoteže između dva sukobljena prava
 Studije slučaja - predmeti ESLJP
 Studije slučaja - praksa domaćih sudova

3. U kojoj mjeri smatrate da Vam je ova edukacija pružila temelje za lakše razumijevanje ravnoteže između dva sukobljena prava, konkretno prava na slobodu izražavanja i prava osobnosti pojedinaca?

- U potpunosti da Djelomično je Uopće nije

4. Molim Vas obrazložite odgovor na prethodno pitanje?

5. Smatrate li da informacije koje ste dobili na edukaciji će vam olakšati izradu pravne argumentacije pred redovnim sudovima u cilju zaštite slobode medija i slobode novinarskog rada?

- U potpunosti da Djelomično Uopće ne

6. Da li biste u budućnosti voljeli sudjelovati na sličnim edukacijama, a koje se zaštite medijskih sloboda?

- Da Ne

7. Sadržaj edukacije bio je dobro organiziran i lako ga je pratiti.

- Da Djelomično Ne

8. Vremensko trajanje predavanja bilo je:

- prekratko dovoljno predugo

9. Predavači su zadovoljili moja očekivanja

- u potpunosti se slažem
 djelomično se slažem
 ne slažem se
 u potpunosti se ne slažem

10. Izdvojite što Vam se najviše sviđelo na edukaciji?

11. Koji dijelovi edukacije bi se mogli poboljšati?

KUĆA
LJUDSKIH
PRAVA
ZAGREB